

Hozzászólás

Meglepődve olvastam Ormos Balázs vitaindító cikkét a 2005. márciusi számban. Mintegy 12 év óta a felvetett kérdés szinte eltűnt a szakmai nyilvánosságból (kivételel: *Rakk T.*; E.L. 2003.184.old.).

Előrebocsátom, hogy nem akarok véleményt mondani vagy vitatkozni a cikkben leírtakkal, mivel több mint tíz éve nincsenek tapasztalataim és információim az erdőgazdálkodás működéséről, jelenlegi feszítő problémáiról. Azt gondolom azonban, hogy a téma történetének föllevenítésével és néhány bennem kikristályosodott elvi állásponttal segíthetem a vita kiteljesedését.

Ott kezdem, hogy 60 évvel ezelőtt az addig többé-kevésbé szerves fejlődéssel alakuló erdőtulajdoni és -kezelési viszonyokat is erőszakkal megváltoztatták. Amíg azonban a mezőgazdasági területeket felosztották „a dolgozó parasztok” között, az erdők nagyobb hányadát államosították, kisebb részét állami kezelésbe vették, tehát a magyar erdők kezelését koncentrálták. Ez a döntés – eltekintve annak etikai vonatkozásától – a magyar erdők történetében – úgy hiszem – ma is és időtállóan pozitív minősítést kap. És ha még kiegészítjük azzal, hogy az államosítást követő évtizedben, a rendkívüli szegénység és politikai nyomás ellenére, sikerült nem csak megtartani, de jelentősen növelni az erdőtőkét és annak potenciális hozamát, sokkal nagyobb elismerést érdemelne a szakmától azok emléke, akik akkor az erdészeti politikát érdemben képviselték. Az persze az akkori „lebontásos” tervgazdaságban fel sem merülhetett, hogy vállalkozói gazdálkodást folytassanak-e az állami szervezetek.

A következő, amit a téma kapcsán indokolt megemlíteni, az állami kezelésű közbirtokossági erdők átadása a *termelőszövetkezeteknek* a 60-as években. Indítéka aktuálpolitikai volt, aminek nem tudott vagy nem akart az akkori erdészeti irányítás ellenállni. Bár már ez is történelem, mégsem merem egyértelműen minősíteni a döntést. Nem tudhatjuk, hogyan hatott volna a mai birtokviszonyokra, ha „1989” minden erdőn állami kézben talál.

A 60-as évek végétől két évtizedig fokozatosan alakuló ún. „új mechanizmus”, amely megszüntette a tervlebonthatást, gazdasági „szabályozókkal” irányította a tervgazdálkodást, egyre önállóbbakká tette és tulajdonosi jogokkal

ruházta fel a „szocialista” piacon találkozó és versenyző állami és szövetkezeti „szocialista” vállalatokat, egyre több és az általánostól minőségében is eltérő problémát vetett fel az erdőgazdálkodásban.

Az erdészeti irányítás első, gyors reakcióját: a korábban elsorvasztott erdőfelügyelet felélesztését zseniális felismerésnek tartom, és az apparátus szakmai kiépítése is nagyon jól sikerült.

Ebben a szakaszban nagy jelentőséget kapott a már korábban - a jövő fejlődési irányának ugyancsak zseniális felismerésével – kialakított „erdőfenntartási elszámolási rendszer”.

A két eszköz, az állami üzemtervezés fenntartásával együtt sokáig elfedte az érdekeltségi ellentétet, amely a hosszú és a rövid távlatú, a nyereség- és a vagyon-érdekeltség között feszült. A 80-as évek utolsó harmadára azonban tele volt a szakma konfliktusokkal, erősödött a természetvédelem érdekérvényesítő képessége, és már a Népi Ellenőrzés de a napisajtó is az erdőgazdálkodás tarthatatlan állapotával foglalkozott.

Ebbe a helyzetbe robbant be a rendszerváltás. Kellő eréllyel és összefogással tulajdonképpen szinte mindent meg lehetett (volna) csinálni. Jót is, rosszat is.

A tulajdonviszonyok kialakításában döntő tényezővé vált, hogy 1945-ben nem osztották fel az erdőket a mezőgazdasági földekkel együtt. Így az állami erdő – viszonylag csekély kárpótlási áldozattal – állami kézben maradhatott. Ugyanakkor a tsz kezelésű erdők elapóródását csak részben sikerült megakadályozni. Azokat a jobbra szakmán kívüli törekvéseket, amelyek befektetési társaságok tulajdonába kívánták volna adni az erdőket, szerencsére sikerült visszaverni. Ezekben a kérdésekben a szakma szinte teljesen egységes és eredményes volt.

Nem úgy az állami erdők kezelésének szervezetét és finanszírozását illetően.

Két álláspont körvonalazódott:

Az erdészeti közvélemény akkor talán nagyobb hányada – a vázolt feszültségek hatására – úgy látta, hogy itt az idő a generális változtatásra, a vállalkozói érdekeltség visszaszorítására az állami erdővagyon-gazdálkodásban. Ezt indokolta a várható szabályozatlan piac és erősödő verseny, valamint a nyugat-európai gyakorlat is. Az elképzelés szerint az állami erdőgazdálkodás szervezetéről leválasztották volna a rá-

akódott ipari és kiegészítő tevékenységeket. Az új állami erdőgazdálkodó a természeti adottságok kiegyenlítésével, egységes országos non-profit rendszerként működött volna, amely a (erdő-, vad-, természetvédelmi) törvények feladatai és korlátai keretében önállóan számolt volna el a mindenkorai költségvetéssel.

A szakma másik, talán nagyobb érdekérvényesítő képességgel rendelkező része úgy gondolta, az új tulajdoni és gazdasági feltételrendszerhez jobban illeszkedik és egzisztenciálisan biztonságosabb a működő és *eredményes vállalkozói erdőgazdálkodás*. Egyes európai országok jövőbeli törekvései is ebbe az irányba mutattak. Ha új elemként az állam megnevez egy felelős erdőtulajdonost (kincstár), aki szerződésben rögzíti a követelményeit, a törvények, a meglévő korlátozó intézmények (üzemterv, erdőfelügyelet, erdőművelés-finanszírozás) és a szerződésen túli feladatok költségvetési finanszírozása elegendő biztosítékot nyújtanak az erdő fatermő képességének és ökológiai értékének megőrzésére.

A választás alapvetően tőlünk függött. A rendszerváltást követően először úgy látszott, hogy a non-profit rendszer győz. Az Egyesület és a kormányzó párt mellett működő szakmai csoport nyíltan támogatta ezt az elképzelést. Ellenzői jó ideig nem léptek a nyilvánosság elé. A hangulat olyan volt, hogy nem volt sikk a meglévő struktúra fenntartását hangoztatni. Mégis, mire a kérdés döntési szakaszba jutott, maradt a ma is működő, 100%-ban állami tulajdonú vállalkozói erdőgazdálkodás.

Nos 12 év eltelt, bizonyára vannak tapasztalatok, amelyek az itt elindított vitában is felszínre jöhetnek, és ezek alapján, ha szükséges, lépni, dönteni kell. Én csak néhány – természetesen vitatható – *alapelvet* ajánlanék a szakma figyelmébe a döntések előkészítése során:

Az erdőgazdálkodás nem bányászat, nem ipar, nem mezőgazdaság, de nem is természetvédelem. Nem kell tehát a nemzetgazdasági illesztése során ideoda csapódnia. Akkor illeszkedik a legjobban, ha rendszerét a sajátosságaira építjük.

Az erdőgazdálkodás speciális rendszerképzője a „tartamosság”. Ezt a fogalmat nem szabad liberalizálni, csak szigorítani (a fatermést illetően mind több naturális jellemzőre vonatkozó folyamatossággal) és bővíteni (ökológiával). /A fogalom ma példaértékűen

„eurokonform”, ahogy azt a vitaindító is kifejtette./

A tartamosság kiteljesedése csak minél nagyobb területi keretekben valósítható meg maradéktalanul. Az erdőkezelés döntési szintjeit tehát – a tulajdonviszonyoktól és a hasznosítástól függetlenül – a koncentráció irányába indokolt fejleszteni.

A tartamosság ökológiára is kiterjesztett fogalma és annak biztosítása a természetvédelem minden lényeges követelményének megfelel. Öngyilkos törek-

vés a frontvonalat az erdőgazdálkodás és a természetvédelem közé helyezni. Az erdőgazda a társadalom előtt legyen katonája, zászlóvivője a természetvédelemnek, ne pedig a saját anyagi érdekeit sáncok mögött védelmező ellenség.

Ne akarjuk elkendőzni vagy elbaggatellizálni, hogy a tőke jelenlegi hozamának maximalizálására törekvés szögesen ellentétes érdekeltégű az erdőtőke örökös fenntartásával. Az erdőgazdálkodás szervezeti és finanszírozási rendszerének azt kell elérnie, hogy bármilyen

döntési szinten lévő erdőgazda (erdőkezelő) ne kerülhessen olyan döntési helyzetbe, hogy az erdő hozamára irányuló érdekeltsége felülírhasa a tartamosság szigorú követelményeit.

Úgy gondolom, hogy a fenti elvek egyetlen összehangolt (non-profit), vagy konfliktusokra épülő, többszereplős (részben vállalkozói) rendszerben is elérhetőek. De minden vitában, illetve a megoldások keresésében a cövek legyeknek megmozdíthatatlanul levleve.

Ott János dr.

Az erdészeti kutatásról és oktatásról

Ha egy szakma képviselői korszerű ismeretek birtokában kívánják szakterületüket művelni, elengedhetetlen, hogy az oktatás és kutatás is színvonalas legyen. Vizsgáljuk meg, hogyan is állunk mi erdészek e két területtel.

Az erdészeti oktatás elméletileg három szinten folyik, az alapfokú oktatás a szakmunkásképző intézetekben, a középszintű a szakközépiskolákban, míg a felsőfokú az egyetemen zajlik. A szakmunkásképzés azonban soha nem tudott jelentős mértékben tért hódítani, az erdőművelési, fahasználati munkát többségében képzetlen, vagy tanfolyamot végzett munkatársaink végzik. Hogy mennyire másként viszonyulunk saját szakterületünk fizikai munkásaihoz, jelzi az a tény is, hogy amíg a bányász szó alatt a kétkezi munkástól a mérnökig bezárólag minden, a szakterületen dolgozót értünk, az erdész kifejezés közép- vagy felsőfokú végzettséget feltételez. Még napjainkban is azért „küzdünk”, hogy az Országos Erdészeti Egyesületben legalább a technikusoknak legyen megfelelő képvisellete, a szakmunkásokról soha szó sem esik. Nagy kár. Ezzel a gyakorlattal mi magunk értékeljük le szakmánkat, hiszen ezzel elfogadjuk, hogy az erdészeti munkát bárki megfelelő színvonalon el tudja végezni. Pedig talán senki nem gondolja, hogy bonyolultabb a mezőgazdaságban dolgozó növénytermesztők, állattenyésztők feladata, mint az erdőművelőké vagy a fakitermelőké. Ha azt szeretnénk, hogy a favágó szót ne az értelmi fogyatékos szinonimájaként emlegessék, volna mit tennünk.

A szakközépiskolák az erdészeti oktatás hagyományos fellegrárai. Kötő tanárok sorát sorakoztatták fel, akiknek a középiskolai oktatáson túl a kutatásban, a társadalmi életben is komoly szerepük volt. Mára mintha megkopott

volna az egykori dicsőség, a tanári karoknak több a szürke katonája, s szinte egyáltalán nincs a szakmai közéletben kiemelkedő egyéniség.

A felsőfokú oktatás a selmeci hagyományokra épülő egyetemen folyik. E hagyományok, az erdész összetartozás számos más szakterület képviselőiből joggal váltanak ki irigységet. Az oktatás monopóliumát mind ez ideig sikerült megőrizni, bár néha szárnyra kel a hír, hogy más felsőoktatási intézmények is kacérkodnak az erdőmérnökképzés gondolatával.

Felső utasításra, az európai trendekre hivatkozva, néhány éve összevonták az egyetemeket, főiskolákat. Ennek legalább egy pozitív eredménye biztosan volt. A hagyományosan szoros kapcsolatot ápoló óvónőképzősök és az egyetemisták kapcsolata immáron hivatalosan is szentesítést nyert. Hogy egyéb értelme volt-e az összevonásnak, én nem tudom.

Úgy hallom, az Európai Unióhoz való csatlakozás új kötelezettségeket ró a hazai felsőoktatásra. Kétszintessé kell alakítani az oktatást, lesz hároméves mérnök- és ötéves okleveles mérnök-képzés.

Érdekes kérdést vet fel a tervezett átalakítás, vajon milyen munkakör betöltésére predesztinálja az új képzési forma a 3, illetve 5 éves oktatásban részesülőket. Hogyan módosul majd a hosszú évtizedek alatt kialakult és bevált erdésztechnikus-erdőmérnök közötti munkamegosztás. S vajon hogyan épül majd fel az új képzés?

Mely ismeretek azok, amelyeket a mérnöknek el kell sajátítania, hogy megállja a későbbiekben a helyét, s tud-e majd az okleveles képzés keretében többet nyújtani az egyetem.

Az erdőmérnökképzés műszaki oldala, talán a selmeci, hagyományosan

magas színvonalú műszaki képzés folyományaként napjainkig őrzi bástyáit. E tudományok ismeretének nagy hasznát vették elődeink, amikor a II. bécsi döntés után, Erdély kies tájain egyaránt szükség volt út- és vasútépítési, magasépítési, gépész ismereteikre. Napjainkra azonban egyre inkább specializálódik a felsőfokú képzés is. Nem cél, hogy a jól képzett erdőmérnök az erdőben maga tudja javítani a laptopját, a GPS-ét, vagy akár az LKT-t Ezeket a feladatokat szakemberekre bizzuk. Talán hasonló folyamatnak fogható fel, amikor az erdőmérnök-képzés kebeléből előbb kivált a faipari mérnök-, majd a vadgazda-, tanár-, környezetmérnök és természetvédő-képzés is.

A három- és ötéves képzés kapcsán valószínűleg nagy a tülekedés minden tanszék szeretne minél több órát szerezni már az első három év során. Ha ennek nem áll ellent az egyetem vezetése, akkor lesznek majd a felületesen, illetve alaposan képzett erdőmérnökök. Megítélésem szerint az első három évben a jellegzetes erdészeti, és az ezeket megalapozó tantárgyak alapos megismerését kellene biztosítani, mint az erdőművelés, -rendezés, -használat, -védelem. A gazdaságtani és jogi ismeretek, a műszaki tantárgyak, a vadászat, a környezet és a természetvédelem oktatására – bizonyos specializálódást is lehetővé téve – a negyedik, ötödik évben kerülhetne sor.

Napjaink gyakran hangoztatott szlogenje az életfogytig tartó tanulás. Posztgraduális képzés keretében mind ez ideig egyetemünkön is különféle szakmérnöki képesítést lehet szerezni. A lelkebbek 2-3 szakmérnököt is elvégeztek. Kérdés, hogy ezt felfoghatjuk-e az élet-hossziglan való tanulásként. A gyógyszerészek, pedagógusok például évről évre